

Дата: 16.02.2023

Урок 21

Тема: Райнер Марія Рільке «Згаси мій зір...», «Орфей, Еврідіка, Гермес», збірка «Сонети до Орфея» (огляд)

Мета: актуалізувати знання учнів за творчістю Г. Аполлінера; висвітлити життєвий і творчий шлях Р. М. Рільке, розкрити образ України у світі філософських та естетичних пошуків митця; визначити провідні мотиви лірики поета; виробляти навички дослідницької роботи, розвивати монологічне та діалогічне мовлення учнів, виразне читання, творче уявлення одинадцятикласників; виховувати почуття любові до рідної землі, гордість за неї; інтерес до світової літератури; заглибитися в художній світ віршів Р.М.Рільке для розуміння сенсу життя людини на землі, аналізувати лірику, виховувати почуття прекрасного, морально – етичні цінності

Матеріали до уроку: Поезія ХХ століття подарувала нам справжніх митців слова. Вона, немов, створила те, чого не було досі. Немов, з глибокого сну, прийшла людина, яка своєю поезією починає «лікувати» світ від болю, суму, відчаю.

Ним став австрійський поет, який створив неперевершені зразки європейської модерної прози. Для його поезії є характерними мотиви філософського осмислення життя, містичне відчуття світу. За концепцією поета, митець повинен стати Орфеєм, щоб вказати людині правильний життєвий шлях, вивести її з темного мороку до світла. Як відомо, початок століття приніс світові багато зла: війни, розруху, розбиті душі та долі. В когось загоювалися рани, хтось їх не міг здолати.

Рільке, Рільке, Рільке ... . Перекочується звучне прізвище відомого австрійського поета. Його називали пророком минулого, він завоював собі славу Орфея ХХ століття. Далекий міфічний Орфей був зрозумілим Рільке, і ми, люди ХХІ століття, близько до серця беремо біль і радість міфічних персонажів, бо це — сама вічність.

Постановка проблемного запитання

- Хто ж він – Райнер Марія Рільке?

Виступ підготовлених учнів за випереджувальним завданням

Робота учнів в зошитах по етапах творчості Р.М. Рільке

I етап творчості Р.М. Рільке	II етап творчості Р.М. Рільке	III етап творчості Р.М. Рільке	IV етап творчості Р.М. Рільке

Слово викладача

Одна із складових людського буття – це кохання. Воно приходить до людини то з тихим подихом вітру, то палко обійме душу і вже не покине її ніколи. А буває ти чекаєш його, а воно проходить повз тебе, і ти віриш, що воно повернеться.

Пісня кохання

Як я повинен стримувати душу,
Щоб не торкалася твоєї? Як посмію
До інших справ від тебе повертати?
Ах, я колись їй наказати мушу
У мороці десь радо заблукати
В якійсь безмовній і незвіданій країні,
Не озиватися на голос з глибини.
Понад усім, що нам, тобі й мені, велить,

Немов удар смичка, у злагоді дзвенить,
Співати голосом одним, як дві струни.
Який же інструмент нас грати надихає?
Який скрипаль в своїх руках тримає?
О, цей солодкий спів!

Доленосне значення у житті поета мала зустріч зі знаменитою жінкою його часу - Лу Андреас-Саломе. З нею пов'язане не лише перше серйозне любовне переживання митця, а й ціла епоха у його внутрішньому житті - епоха інтенсивного духовного саморозкриття. Лу відкрила молодому Рільке Росію та Україну - землі, в яких він знайшов свою духовну батьківщину. Саме Лу надихнула поета на подорожі до Росії та України у 1899 та 1900 рр.

Лу Андреас-Саломе (1861-1937) народилася у Санкт-Петербурзі в родині генерала. З дитячих років вона була закохана в Росію та російську культуру і це почуття передала молодому Рільке.

На момент їхнього знайомства Лу мала репутацію «фатальної» жінки та блискучої інтелектуалки.

Далеко позаду була історія її заплутаних взаємин із Ф. Ніцше, що завершилися відмовою від руки й серця закоханого філософа.

Пізніше, зацікавившись проблемами психології, Лу багато спілкувалася з «батьком психоаналізу» З. Фрейдом.

Її стосунки з Рільке, що з часом із любовних переродилися у дружні, тривали до самої смерті поета.

Як зазначає М. Болдирев, вона була тією ідеальною жінкою, в якій поєднувалися найважливіші для Рільке іпостасі коханої, «жінки-матері», досвідченого психолога, тонкого цінувальника його творчих досягнень та невичерпного співрозмовника.

Настрої містичного поклоніння молодого Рільке коханій відбиті у низці присвячених їй віршів. З-поміж них - широковідомий вірш «Згаси мій зір...», написаний у формі звернення до Бога, але, згідно зі спогадами Лу, адресований саме їй:

Читання поезії «Згаси мій зір...»

Згаси мій зір - я все ж тебе знайду,
замкни мій слух - я все ж тебе почую,
я і без ніг до тебе домандрую,
без уст тобі обітницю складу.
Віднімеш руки - я тоді тебе
впіймаю серцем, наче між долонь,
а спиниш серце - мозок запульсує,
коли ж ти вкинеш в мозок мій огонь,
тебе в крові палючій понесу я.

Вірш Рільке «Згаси мій зір» входить до циклу «Книга прощі» у збірці «Книги годин», над якою поет працював з 1899 по 1903 рр.

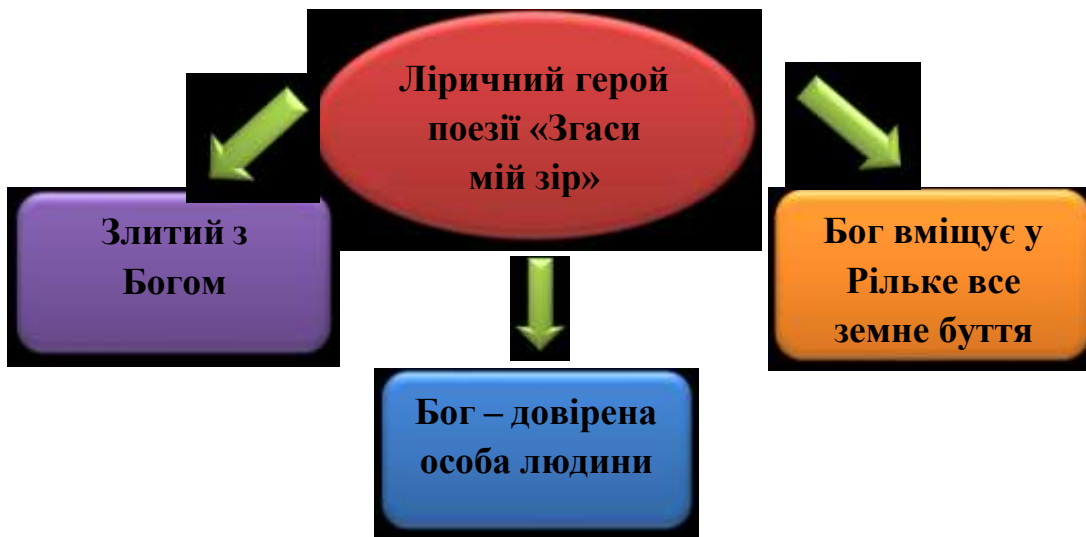
Збірку було створено у 1901 р. В основі враження від мандрів Україною та Росією 1900 р., зокрема перебування Рільке у Києві.

Основний мотив вірша “Згаси мій зір” став мотив органічного злиття поета з “живим космосом”, стихіями природи, що творять життя.

В основі вірша лежить такий художній прийом як антитеза. Антитеза наголошує силу віри ліричного героя в Бога: які б перепони не стояли на його шляху до Господа, він все здолає. В останніх рядках вірша звучить його ідея.

Ліричний герой так злитий з Господом, що навіть Бог не може позбавити його цієї єдності. Поезію написано у формі звертання. Автор натякає на те, що коли в людини забрати слух і зір, відчуття й почуття, переживання й думки, а зрештою, і саму плоть, то те, що залишиться, буде Бог, Єдине. “Бог” – це життя, що пульсує в речах та істотах, найрізноманітніших прояви стихійної життєвої сили.

Створення образу ліричного героя поезії

Бесіда:

- Назвіть імена поетів, в творчості яких жінка має «божественний образ» (*Данте (Беатріче), Петрарка (Лаура)*)
- Яким є кохання для них?
(*вона прекрасна й золотоволоса, але більше про неї не відомо нічого. Краса Л. зливається із красою земного миру й від неї невіддільна. Петрарка регулярно відзначає “ювілей” першої зустрічі.*)

Хто Беатріче в колі пань спізнає — Той знайде шлях до вищої мети; Хто ж їй під ласку зможе підійти — Хай в небо той подяку посилає. Її красу чеснота захищає Від заздрості і чаду суєти,	В її поставі скромно чепурній Чесноти, повні лагідного сяння, З її принад беруть зачарування. І як нема її в юрбі гучній, Ті, що думки пошлють наздогін їй, Зворушені, зітхають од кохання.
---	--

<p>А це любов примушує цвісти І віру, і надію окриляє.</p>	
--	--

- Які художні прийоми використовують автори у творах?
- Беатріче для Данте, Лаура для Петрарки — це кохання без будь-якого привласнення.

Переосмислення античних міфів у віршах митця («Орфей, Еврідіка, Гермес», збірка «Сонети до Орфея»)

Жіночі образи у творах Рільке переплітаються з божественними. Він – поет-філософ. Для нього жінка — це святе, як Бог. «Сонети до Орфея» -- остання збірка поета.

В ній стверджується єдність двох світів — видимого і невидимого, а Орфей є тим, хто переводить з одного світу до іншого. Орфей — це спів, це високе мистецтво, це сама стихія життя.

- Що відомо вам про Орфея?

Орфей – давньогрецький співак, музикант. Мав магічну силу – його спів підпорядковував людей, звірів, богів. Володар світу мертвих Аїд, зачарований співом Орфея, обіцяє повернути його улюблену Евредіку зі світу померлих, але за однієї умови: Орфей не повинен був озиратися на дружину, яка йшла за ним. Але Орфей оглянувся і втратив Евредіку назавжди.

Цикл «Сонети до Орфея», складається з 50 творів, належить до третього, останнього, періоду творчості Рільке, в якому художник перейшов до неокласичної модерністської поезії. Рільке вважав, що художник уподібнюється Орфею, який здійснює зв'язок між живими і мертвими і наділений даром перетворювати світ.

Ліричний герой сонетів у циклі Рільке розкриває життя людини, її душевний стан: і смуток, і покірність, і шлях до небесного, до вічного, до гармонії. У душі ліричного героя йде боротьба, але все ж таки добро, любов, мистецтво перемагають.

Вплив співу Орфея на людей

Своїм співом Орфей надихає людей прагнути до ідеалу. З приходом Орфея все співає, пробуджується любов, зростає віра.

Життєстверджуючий характер «Сонетів до Орфея»

Любов і смерть – те, з чим людина співіснує в житті. Вони незбагненні, але завдяки тому, що «Тільки пісні на землі сяють, святкові», цикл сонетів має життєствердний характер.

Повідомлення учня про орфізм

- **Орфізм** – релігія чистоти, світла, високої естетики і моралі, прагнення до всесвітньої гармонії. Виник у 6 ст. до н.е.. Засновником став міфічний співець Орфей.

Робота над твором «Орфей, Еврідіка, Гермес»

Замислюючись над призначенням митця у світі, Р. М. Рільке головне завдання поета вбачає у тому, щоб нести людям добро, красу і любов, «одухотворювати» дійсність, перемагати зло і смерть силою своєї творчості.

- Але чи завжди це вдається?
- Чи може співець змінити навколишню реальність?

Твір має елементи епічності — наявність діючих персонажів, зовнішній сюжет, конфлікт між героями. Відсутність рим і строфічного поділу (білий вірш), різностопність рядків наближають його до прози. Однак епічність поєднується з глибоким лірико-філософським підтекстом, який змушує замислитися над проблемою значення мистецтва у світі.

Читання твору

Бесіда:

- Яку частину з давнього сюжету про Орфея і Еврідіку вибирає Рільке?
(Рільке вибирає заключну частину – розповідь про те, як Орфей припустився фатальної помилки)
- Як влаштоване царство смерті, що тимчасово з'єднує розлучених закоханих?
*(Воно багато в чому нагадує земний світ, хоча й сповнене темряви й тяжкості:
Там були
Урвисті скелі, і ліси безлюдні,
І зведені над пусткою мости)*
- На які найголовніші закони робить замах Орфей?
(Орфей робить замах на найголовніші закони буття, творчості й кохання.)
- Чим це обертається для співця?
*(Бунт проти законів буття приводить до втрати терпіння, виваженої покірності:
Ці рядки – остання загадка поета)*

Твір має елементи епічності — наявність діючих персонажів, зовнішній сюжет, конфлікт між героями. Відсутність рим і строфічного поділу (білий вірш), різностопність рядків наближають його до прози. Однак епічність поєднується з глибоким лірико-філософським підтекстом, який змушує замислитися над проблемою значення мистецтва у світі.

- Орфей лише тоді може називатися Орфеем, коли ... (співає)
(Орфей може зазнати поразки, але якщо він не буде «співати свою пісню», то перестане бути Орфеем. Свою місію як поета — Орфея ХХ ст. — Р. М. Рільке вбачав у тому, щоби вивести людство зі стану духовного заціпеніння, змертвіння, позабуття, допомогти йому пробудитись і прозріти.)
- З чого розпочинається вірш? *(Вірш починається із символічного зображення царства смерті, де перебувають душі померлих.)*
- Які відчуття викликає такий сумний пейзаж? *(Цей сумний пейзаж, де немає жодного руху життя, викликає відчуття невимовного трагізму і безмежного горя. Перед читачем постає обличчя смерті, він відчуває її холодний подих.)*
- Чи називає Рільке імена героїв? *(Імена героїв протягом твору не називаються — вони залишилися на землі, в іншій реальності, куди нема вороття. Ті, хто прямує до страшного царства, позбавлені людських рис, вони скоріше нагадують слабкі тіні, серед яких вирізняється одна жива постать — Орфей)*
- Знайдіть опис Орфея. *(«стрункий мужчина в киреї голубій». Голубий колір киреї, в яку вбраний співець, символізує собою земне життя, любов, надію на світле майбутнє. Він виступає контрастом до художньої реальності царства мертвих, де «струміла кров, що до людей пливла, тяжким порфіром в темі вона здавалась».)*
- Який Орфей протягом твору? Про що думає, чого прагне? *(Сповнений любові, Орфей поспішає до виходу, але не може думати про тих, хто йде позаду: «нюх і слух позаду лишились». Боги не дозволили йому озиратися, проте він чутливо прислухається до тихих кроків Гермеса — бога мандрівок, який супроводжує Еврідіку.)*
- Де перебуває Еврідіка? Що для неї межа? *(Отже, Еврідіка у вірші перебуває на межі двох світів — цього і потойбічного. Вона вже знаходиться під владою смерті — як у*

фізичних (нечутна хода тіні з потойбіччя, «довгий саван, що заважає йти», зречення «звичай шлюбних», «дівочість новітня, неторкана»), так і у духовних вимірах («Вона в собі вся скупчилась, посмертям наповнена по вінця», «Як плід вбирає солодоці й тьму, вона ввібрала в себе смерть велику»).

- Який образ є символічним для розуміння того, що вона вже не повернеться? (Відчуженість Еврідіки від земного існування, її зв'язок із підземним світом Рільке передає за допомогою символічного образу кореня («вона — вже корінь»), який Орфей марно намагається витягти з холоду й забуття підземного царства, щоб повернути до сповненого земних радощів життя.)
- Хто отримує поразку в творі? (Як бачимо, автор по-новому переосмислює стару легенду. Він підкреслює поразку співця, а не силу його кохання і вірність. Почуття Орфея переконали богів, але не оживили Еврідіку, в якій не залишилось почуттів і бажання повернутися на землю.)
- Яку мету переслідує Рільке у філософському баченні зображеної ним картини?

(У такий спосіб поет створює символічну картину трагічної епохи. Він вважає, що люди звикають до духовної темряви, не усвідомлюючи, що прямують у царство смерті, і гостро відчуває біль за весь всесвіт. Проте, хоч і нерідко наїтовхуючись на стіну нерозуміння, автор невтомно закликає людство до життя, краси, відродження моральних цінностей.)

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
y.levchuk2976@gmail.com**

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку